

פעילות ביטחון שוטף (בט"ש) בגבול ישראל-ירדן בגזרת פיקוד המרכז

תקציר

גבול ישראל-ירדן משתרע לאורך כ-500 ק"מ מאילת בדרום ועד צמח בצפון. פיקוד המרכז (להלן - פקמ"ז) אחראי לחלק ממנו. חטיבת הבקעה (להלן - החטיבה) מבצעת את משימת הביטחון השוטף (בט"ש) בגבול ישראל-ירדן.

פעולות הביקורת

בחודשים יולי 2009 - אפריל 2010 בדק משרד מבקר המדינה היבטים בפעילות הביטחון השוטף של צה"ל במרחב גבול ישראל-ירדן בגזרת פקמ"ז. תכלית הביקורת הייתה לבחון אם פעולותיו, יכולותיו המבצעיות והיערכותו של צה"ל בגזרה זו עולים בקנה אחד עם היעדים והמשאבים שנקבעו. בביקורת נבדקו, בין היתר, פעילות החטיבה לעומת משימותיה, סוגיות בתיאום בין הגורמים השונים הפועלים בגזרה, המיגון והאבטחה של היישובים בגזרה, ואופן המילוי של פקודות, נהלים והוראות מקצועיות בגזרת החטיבה. הביקורת נעשתה בצה"ל: במפקדת פקמ"ז, בחטיבה, במפקדת זרוע היבשה (מז"י), באגף המבצעים במטכ"ל (אמ"ץ) ובפיקוד העורף. בדיקות השלמה נעשו במשטרה, במינהל האזרחי באזור יהודה ושומרון, בשירות הביטחון הכללי ובמשרד הביטחון.

ועדת המשנה של הוועדה לענייני ביקורת המדינה של הכנסת, בהתייעצות עם מבקר המדינה, החליטה שלא להניח פרק זה במלואו על שולחן הכנסת, ולפרסם רק את עיקרי התקציר ואת עיקרי הסיכום שלו, לשם שמירה על ביטחון המדינה, בהתאם לסעיף 17 לחוק מבקר המדינה, התשי"ח-1958 [נוסח משולב].

עיקרי הממצאים

פקמ"ז לא ביצע בחודשים ינואר 2009 - אפריל 2010 הערכת סיכונים ולא ניתח את ההשפעות הצפויות בתחום מסוים, ולכן ספק אם ביכולתו לגבש הערכת מצב¹ שלמה ותכנית המתבססת עליה לגבי אותו תחום. גם לאמ"ץ ולמטכ"ל אין את מלוא המידע בנושא.

בביקורת הועלו ליקויים הקשורים לפעילות החטיבה מתחילת שנת 2009 ועד מועד סיום הביקורת, אפריל 2010, עקב סיבות שונות.

1 הערכת מצב - ניתוח הגורמים המשפיעים על מילוי משימה מוגדרת, שתכליתו להחליט מהי הדרך הטובה ביותר למילוי המשימה בהתחשב במטרה ובמסגרת האילוצים. המילון למונחי צה"ל, אג"ם-תוה"ד, התשנ"ח-1998.

בביקורת הועלה כי אין די ברמת ההכשרה של חיילים המבצעים פעילות מסוימת בגזרת החטיבה.

תיאום בין הכוחות הפועלים בגזרה ובין גופים שונים בצה"ל

בסוף יוני 2009 פרסם ענף הגנה מרחבית (הגמ"ר) בפקמ"ז פקודה ולפיה החל מתחילת אוגוסט 2009 תעבור האחריות המבצעית בגזרה מסוימת מצה"ל למשטרה. ענף הגמ"ר בפקמ"ז פרסם את הפקודה ללא תיאום עם המשטרה ובלי שפקמ"ז וידא שהמשטרה מקבלת את האחריות הביטחונית באותה גזרה. בין אוגוסט 2009 לאוקטובר 2010 שום גוף לא נשא באחריות באותה גזרה ולשמירה על כשירות כוחות הפועלים בהם. המשטרה גם לא פנתה למטה הכללי כדי לטפל בבעיה זו.

מז"י פרסמה שתי הוראות בנוגע לתפיסת ההגנה ולמרכיבי הביטחון ביישובים - האחת בשנת 2001 והשנייה בשנת 2007. במועד סיום הביקורת, אפריל 2010, שתי ההוראות היו בתוקף, אף על פי שהקביעות בשתי ההוראות אינן מתיישבות זו עם זו.

על פי פקודת מטכ"ל, פקע"ר אחראי להקמת מרכיבי הביטחון ביישובים, ואילו קציני ההגמ"ר בפקמ"ז ובחטיבה אחראים לכשירות מרכיבי ההגמ"ר. במועד סיום הביקורת, אפריל 2010, נמצא כי מערכת מסוימת הוקמה שלא לפי ההנחיות המקצועיות שנקבעו בהוראה של מז"י משנת 2007, והאחראים לכשירות מרכיבי הביטחון אינם רואים בכך ליקוי המחייב טיפול.

קיום נהלים ופקודות

בחלק מהיישובים שבאחריות הביטחונית של החטיבה נתון הפיקוד על היישוב בידי רכז ביטחון שוטף (רב"ש), שהוא שוטר לכל דבר ועניין, ובשאר היישובים מופקד על הביטחון רכז ביטחון שוטף צבאי (רבש"ץ), שהוא אזרח הכפוף להוראות צה"ל. כפיפותו של הרב"ש הן לצה"ל והן למשטרה מנוגדת להוראות מז"י בנוגע לאחידות הפיקוד. נוסף על כך, בהוראות אין התייחסות למצב שבו רב"שים מופקדים על שטח שצה"ל אחראי לו מהבחינה הביטחונית.

על פי פקודות צה"ל, אמורה החטיבה למנות לרבש"ץ סגן אשר ימלא את מקומו של הרבש"ץ בהיעדרו של עד שבעה ימים. במועד סיום הביקורת נמצא כי עדיין לא מונו סגנים לרבש"צים בכל היישובים כמתחייב בפקודות. אחת הסיבות לכך היא שלא הוסדרו היחסים בין משרד הביטחון ליישובים בנוגע לתשלום שכרם של סגני הרבש"ץ וממלאי מקומם.

הועלו ליקויים בהיערכות ובאימונים של כוחות הפועלים בתחום מסוים בגזרת החטיבה בשנים 2007-2009.

במסמכי החטיבה פורסמו נתונים סותרים בנוגע לתחום מסוים. מהיעדר תמונת מצב מהימנה באותו תחום אפשר ללמוד כי הבקרה שעושה החטיבה לקויה, והדבר עלול לפגוע בהיערכותה.

מחסומים בגזרת החטיבה

בביקורת הועלו ליקויים מהותיים בעניין ההפעלה של מחסום מסוים בגזרת החטיבה.

סיכום והמלצות

פעילות הבט"ש בפקמ"ז בגבול ישראל-ירדן מתבצעת על ידי חטיבת הבקעה אשר אחראית לגזרה מסוימת ולהגנת עשרות יישובים. צוות הביקורת של משרד מבקר המדינה התרשם מהמאמץ הרב שמשקיעה מפקדת החטיבה בארגון הכוח ובהפעלתו ובמתן המענה המבצעי. עם זאת מצרף הליקויים שנמצאו בביקורת, שחלקם חמורים, והיקפם הגדול, יש בהם כדי לפגוע ביכולת החטיבה לתת מענה מבצעי ראוי.

על צה"ל לנתח את משמעות הליקויים שהועלו בביקורת ואת הסיכונים הנובעים מכך ולמצוא דרך להתמודד איתם, לרבות בסוגיית הכפיפות בגזרה ושיתוף פעולה בנושאים מסוימים בין צה"ל למשטרה.

מתשובת צה"ל עולה כי טיפולו בעדכון כמה פקודות ועבודות מטה התמשך זמן רב וכי הוא עדיין לא קבע לוחות זמנים להסדרת נושאים אלה. ראוי שצה"ל יקבע לוחות זמנים לסיום הטיפול בעדכון הפקודות ועבודות המטה האמורות בפרק זמן קצר כדי למנוע את הנזקים העלולים להיווצר מאי-הסדרתם.

